

יום ויום שלוש פעמים אומרך כך ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמויה הגדול מבורך הקב"ה מונענע ראשו ואומר אשרי המלך שמוקסין אותו בביתו כך מה' לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעול שרוחן אביהם: ת"ר מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה (2) גמ' ברכות נז.

פתיחה להלכות קדיש

נערך ע"י יחזקאל הרטמן

(3) גמ' שבת קיט:

גשבוך כוליתא ממעלי שבתא שבקוהו ואתא אריא אכילה אריב"ל "כל העונה אמן יהא שמויה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו" שנאמר: בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' מ"ט בפרוע פרעות משום דברכו (10) כף החיים סי' נה

(6) ערוך השלחן סי' נה

א הקדיש הוא שבח גדול ונורא שתקנו אנשי כנסת הגדולה אחרי חורבן בית ראשון, והיא תפלה על חילול שמו יתברך מחורבן בית המקדש, וחורבן ארץ הקדש, ופיזור ישראל בארבע כנפות הארץ. ואנו מתפללים שיתגדל ויתקדש שמו... כמו שאמר הנביא (ויקרא לט טז) "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'..." נאמר ר' ד הקדמונים לא אמרו רק שבעה קדישים בכל היום... שלשה בשחרית, אחד אחר

ישתבח, והשני אחר תחנון, והשלישי אחר ובא לציון גואל. ושנים במנחה, אחד אחר אשרי, והשני אחר תחנון. ושנים בערבית, אחד קודם שמונה עשרה, והשני אחר שמונה עשרה, על שם 'שבע ביום הללתיך' (תהלים קט קמח) [וקמ]. ואח"כ הוסיפו עוד ג', היינו בכל תפלה אחר עלינו, וכתבו שכל איש צריך לקיים בכל יום אותיות צדי"ק, והיינו צ' אמנין, ד' קדושות, י' קדישים, ק' ברכות [מג"א סי' ו קס"ט (תהלים טקא עט)]. ותקנו קדיש לאחר עלינו מפני היתומים שלא יוכלו להתפלל לפני העמוד, וקראו לזה קדיש יתום, וביום קריאת התורה עוד קדיש לאחר קריאת התורה, ויותר אין מקום לקדישים, ועכ"ז הוסיפו עוד אחד אחר שיר של יום, מפני היתומים המרוכבים, אבל יותר מזה חלילה להוסיף, ובוזה היתומים דגל השכינה הקדושה. וה"ו לומר הקדיש במרוצה ותפוזן, וזה

(12) משנה ברורה סי' נה

א (א) אומרים וכו'. כאשר טוב למעט בברכות כך (ב) טוב למעט בקדישים. ועיין באחרונים שקראו תיגר על זה שנסאפים עשרה בני-אדם ואומרים כמה קדישים על פסוקי-תורה או משנה או גמרא. עשרה יהודים לועזים, שאין מי שיועיד בלשון-

(13) משנה ברורה סי' נד

הוא לבד הפסוקים יכול לומר קדיש: (ח) מקצת פסוקי דומרה. בורה לא אמר פסוקים לא יאמר קדיש, (ו) רק יתחיל ברכו בלא קדיש, שלעולם לא תמצא קדיש בלי פסוקים שלפניו, (י) אם לא השליח-צבור אחר חזרת התפלה או בלחש בערבית, שהקדיש קאי על התפלה. וכתב המגן-אברהם, שלכן נהגו לומר פריסת שמע [ברכו נקראת פריסת שמע, כדלקמן בס"מ טז] ענין לומר שני קדישים סמוכים זה לזה, ועל-כך-פנים יש ללמדם שיאמרו מקצת פסוקים בין שני קדישים: (ט) בלא תהלה. או אחר תפלה, וכמו שכתבנו בסעיף-קטן הקודם, וכן אחר שלמד אזיה ענין מתורה שבשל-פה ויכל לומר קדיש דרבנן. ועיין במגן אברהם שמטיק דרוקא אם אמר אחר זה על-כף-פנים מקצת דברי-אגדה ואז יוכל לומר הקדיש דרבנן, כי עיקר הקדיש זה נתקן על דברי-אגדה, ועל-כן מנהג כל ישראל לומר אחר פרקי אבות אחר "במה מדליקין" המאמר דרבי חנינא בן עקשיא או "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תמיהי חכמים מרחים אביהם וכו'. ולפי זה יש ליהרהר (ב) בשלומדים משניות יאמרו בסוף הלימוד המאמר דרבי חנינא בן עקשיא וכדומה כדי שיהיו יוכלו לומר על-ידייהו אחר-כך הקדיש דרבנן. ואחר תנ"ך אומרים קדיש שלם, אפילו (ט) רק אחר שלשה פסוקים. ואין לומר קדיש אלא אם-כן היו עשרה אנשים בבית-הכנסת בשעת אמירת הפסוקים

(א) ואומר קדיש. כתב האגור בסיומן (ג"ס) [ז'] וזה לשונו השיב הרשב"י (פסחים ראבי"ז א"ד סי' קפא) טעם על הקדישים שאומרים בתפלה אחד אחר פסוקי דומרה שיש לשם הפסק דפסוקים א' וקדיש אחר סיום תפלה שמונה עשרה שהיא מזהו צפני עממה ואינה דנוקה לחמיה וקדיש אחר קריאת התורה כי הוא מזהו צפני עממה ב' כניסה וקדיש אחר הקדושה והיא דבר שנקדושה וקדיש אחר אמירת מומור או פרק או אגדה או משנה כדלמרינן בטוטה (מט). עלמא קאי אקדושתא דסידרא ואיחא שמייה רבא דלגדמא וקדיש אחר אשרי למנחה שהיא מזהו צפני עממה שכל האומר תהלה ליהוה [שלש פעמים] בכל יום מונעת לו שהוא בן עולם הצל (ברכות ד:). וקדיש אחר נצרות ק"ש של ערבית כי תפלה ערבית רשות (ברכות טו:). ויש שהולכים להם קודם שמונה עשרה ולא ישמעו קדיש וקדיש לאחר תפלה ערבית שכבר נשלמה התפלה ואין פוחתין משבעה קדישים בכל יום והגאונים כתבו על שם שבע ביום הללתיך (תהלים קיט קסד) עכ"ל משגלי הלקט (תפלה סי' ט): ואין אומרים אותה בפחות מעשרה דבר שבקדושה וכו'. בפרק מי שמתו (ברכות

(7) בית יוסף ריש סי' נה

כל א' ואל. פרישה טס. ועיין לנפש, ולפי-כך לארי זיל זיל בכל יום י"ב קדושים. ששכ בשמיה א' קודם כהו וכו' וכו' קודם יולד וכו' וכו' קודם תפלה י"ח וכו' אחר קדושה וסדרא וכו' וכו' קודם קוב וכו' קודם עליו לשבח (וכנס) קודם סעודים ואחר אחר סעודים וארצטס בערביה אחד קודם נצרות וערבית ואחר קודם סעודים ואחר אחר סעודים ואחר קודם לשבח כמנאף בסעור הכיטות ויש שכתב עוד לומר אחר תפלה מנחה וממור למנחה בניטות וכו' ואח"כ אומרים קדיש ועליו לשבח וכו' וכו' נטעו בכל יום קדישים כנגד י"ג מדות. ואשפי מי שעובד את רבו בשמחה וטובט. ועיין לקמן אוח י"ס: ^{מג"א}

(11) פרי מגדים משב"ז ריש סי' נה

השם יתברך. דע, כי שלש קדישים יש לנו. א', קדיש שלם עם תקבל. ב', קדיש שלם בלא תקבל. ג', חצי קדיש. והלבוש נתן כלל שאין אומרים תקבל רק אחר תפלת ח"י, והט"ז כתב גם אחר סליחות. והנה בסיומו תרצ"ג למאז דאמר ומבא בטי"ז שם סי"א אז חצי קדיש איכא לעינוט ביה, למה בחרו בחצי-קדיש, ולא בקדיש שלם בלא תקבל, כמו שאומרים קדיש שלם בלא תקבל אחר פסוקים או הגדה. ואומר אני כפי דעתי ההדיוטיות, דכללא הוא, כל מקום שאומרים בשביל פסוקים או הגדה, אומר קדיש שלם. מה שאין כן כשאומר החזן להפסיק בין פסוקי דומרה שנשלמו כאן, (עיין ב"י), ואחר שמונה עשרה שהיא מצוה בפני עצמה, ואחר תהלה לדוד במנחה של האומר תהלה מובטח כו' [ברכות ד. ב], ואומרים דרך תתנה לא כקורא בתורה, אומרים רק חצי קדיש. ואחר קריאת התורה בב' וה', אף על פי שקורא בתורה, מכל מקום מצוה ותקנת עזרא, אנו אומרים רק חצי קדיש, מהאי טעמא דאמרן. ודע,

(14) שער הכולל פי"ג אות כז

שפתינו. ואדמו"ר בשו"ע סימן נ"ד כתב שאחר איהוה די בתפלת יה"ר לומר אחריו קדיש. אבל אי"א לומר שתקנו היהי רצון בשביל הקדיש דא"כ ה"י לקבוע אגדת חז"ל על פסוק. כמ"ש שם בשו"ע. ובסדר פסק לומר קדיש דרבנן אחר ברייתא דר' ישמעאל משום שבמקובלים (פע"ח ומשנת חסידים) לא נמצא כלל היהי רצון כאן ואעפ"כ פסקו לומר קדיש דרבנן משום שזוה ענין ד' חלקי התפלה המיוסדים מקדמונים. ומה שהנהיג יאמרו אדמו"ר לומר היהי רצון שכן הוא בסדר היום (בנוסח אחר) ובסדר שלי"ה ובסדר הארז"ל (בלא

נה (6) ואומר קדיש כו'. כתב האגור בסיומן ז"ד וזה לשונו השיב הראב"ד טעם על הקדישים שאומרים בתפלה. א' אחר פסוקי דומרה שיש (להם) [לשם] הפסק דפסוקים. ב' אחר סיום תפלה י"ח שהיא מזהו צפני עממה. ג' אחר הקדושה והוא דבר שנקדושה. ד' אחר אמירת המומור או פרק או אגדה או משנה כדלמרינן עלמא קאי אקדושה דסידרא ואיחא שמייה רבא דלגדמא וקדיש אחר אשרי למנחה שהיא מזהו צפני עממה שכל האומר ג' פעמים בכל יום תהלה ליהוה מונעת לו. ו אחר קריאת שמע של ערבית כי תפלה ערבית רשות ויש הולכים להם קודם י"ח ולא ישמעו קדיש. ז' לאחר תפלה ערבית שכבר נשלמה התפלה. ואין פוחתים מו' קדישים בכל יום וכתבו הגאונים על שם שבע ביום הללתיך (תהלים קיט קסד) וזה ללא תשיב קדיש אחר תפלה י"ח למנחה דהיינו קודם התחלת ערבית. י' לומר דלל שכל יום מקדיש שאחר תפלת י"ח של שחרית. וזה מיושב נמי דלמה אמר אין פוחתין מו' כו' וכי בכל יום אומרים קדיש דלגדמא אלף שעל כל פנים יש ו' קדישים עם הקדיש שאחר תפלה מנחה. אלף שלש לשלש נכחו כאן אלף ליתן טעם על כל אחד ואחד וק"ל: (3) וביהו

(8) פרישה ריש סי' נה

נה (6) הראב"ד טעם על הקדישים שאומרים בתפלה. א' אחר פסוקי דומרה שיש (להם) [לשם] הפסק דפסוקים. ב' אחר סיום תפלה י"ח שהיא מזהו צפני עממה. ג' אחר הקדושה והוא דבר שנקדושה. ד' אחר אמירת המומור או פרק או אגדה או משנה כדלמרינן עלמא קאי אקדושה דסידרא ואיחא שמייה רבא דלגדמא וקדיש אחר אשרי למנחה שהיא מזהו צפני עממה שכל האומר ג' פעמים בכל יום תהלה ליהוה מונעת לו. ו אחר קריאת שמע של ערבית כי תפלה ערבית רשות ויש הולכים להם קודם י"ח ולא ישמעו קדיש. ז' לאחר תפלה ערבית שכבר נשלמה התפלה. ואין פוחתים מו' קדישים בכל יום וכתבו הגאונים על שם שבע ביום הללתיך (תהלים קיט קסד) וזה ללא תשיב קדיש אחר תפלה י"ח למנחה דהיינו קודם התחלת ערבית. י' לומר דלל שכל יום מקדיש שאחר תפלת י"ח של שחרית. וזה מיושב נמי דלמה אמר אין פוחתין מו' כו' וכי בכל יום אומרים קדיש דלגדמא אלף שעל כל פנים יש ו' קדישים עם הקדיש שאחר תפלה מנחה. אלף שלש לשלש נכחו כאן אלף ליתן טעם על כל אחד ואחד וק"ל: (3) וביהו

(9) לבוש ריש סי' נה

בפחות מעשרה כמו שיתבאר טעמא לפנינו בעוה"י. ואין פוחתין משבעה קדישים בכל יום כנגד שבע ביום הללתיך [תהלים קיט, קסד], והם אלו: א' זה שהוא אחר פסוקי דומרה. ב' אחר תפלת שמונה עשרה שהוא מצוה בפני עצמה. ג' אחר סדר קדושה שהוא גם כן דבר שבקדושה, וכאן אומרים קדיש שלם עם התקבל צלותהון מפני שהוא כולל כל התפלה עם תפלת שמונה עשרה, ותתקבל צלותהון קאי דווקא אתפלת שמונה עשרה, דלעולם אין אומרים תתקבל צלותהון אלא אחר שאמרו תפלת שמונה עשרה כמו שיתבאר בעוה"י במקומותיו *): * הג"ה ומה שאין אומרים תתקבל מיד אחר תפלת שמונה עשרה, היינו משום דקדר קדושה נמר תפלה גרידא לפי שהיא מענין תפלה ושבה, ולכן ממתינין מלומר תתקבל על אחר קדר קדושה כדי שיהא חוזר גם על קדר הקדושה. לפיכך ציוס שיש צו מוסף אומרים קדיש שלם עם תתקבל מיד אחר תפלת שמונה עשרה, ואחר תפלת מוסף אומרים קדיש שלם עם תתקבל שנית על תפלת מוסף שחזר וקאי גם כן על קדר קדושה, ועיין לקמן סימן תכ"ג סימן א': ד' ואחר כך אומרים עלינו לשבח וקדיש אחריו שיש בו פסוקים. ה' אחר אשרי שבמנחה שהוא מצוה בפני עצמה, מקבלתם ז"ל שאמרו (ברכות ד ע"ב) כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא: * הג"ה עיין לעיל סימן נ"א סעיף ח': * עיף ח': ז' אחר ברכות ק"ש של ערבית. ח' תתקבל דקאי אתפלה. א' אחר ברכות ק"ש של ערבית. וכל אלו הם חובה מדברי חז"ל, אבל תפלה ערבית עם הקדיש שאחריה היא רשות כמו שיתבאר לפנינו בעוה"י: * ^{מג"א}